

Unge utenfor – enda lengre fra ordinært arbeid?

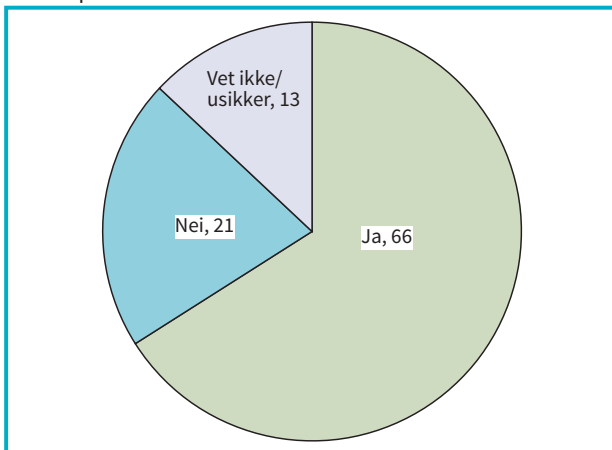
Ketil Bråthen og Terje Olsen

Etter to måneder med nedstrenging av viktige samfunnsområder er Norge på vei til gradvis å komme tilbake til en normal tilværelse. Men mye er fortsatt annerledes. Med drøyt 400 000 helt eller delvis ledig, eller i tiltak, vil det åpenbart ta tid å komme tilbake til de vanligvis lave ledighetstallene vi er vant med. Vesentlige spørsmål er hvordan, og i hvilken takt, gjenåpning og tilbakevending skjer, og hvordan gjenåpning slår ut for de grupper som i dag er hardt rammet.

Tiltro til velferdsordningene

Ikke bare ble hverdagen for borgerne snudd opp ned i midten av mars. På viktige områder ble også norsk velferdspolitikken snudd på hodet, med bred politisk enighet. Flere sentrale ordninger som over tid har blitt gradvis innskrenket ble raskt åpnet opp, under klar forutsetning av at endringene skulle være midlertidige. Det gjelder eksempelvis ordninger som dagpenger ved arbeidsledighet eller permittering, omsorgspenger og arbeidsavklaring. Dette er ordninger som gjelder mange og treffer bredt, og som derfor også er kostbare å utvide. Hva vet vi om erfaringene med disse omleggingene? Enn så lenge er kunnskapsgrunnlaget beskjedent, men det er god grunn til å benytte den kunnskap vi allerede har til å forberede oss på det som venter oss når samfunnet gradvis gjenåpnes.

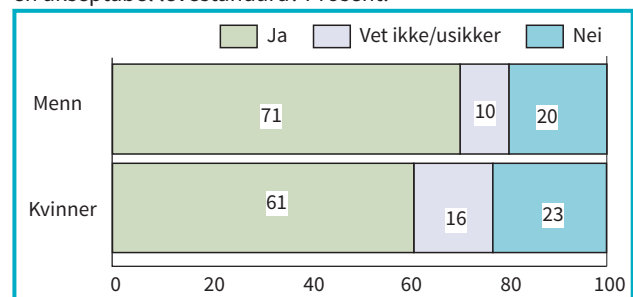
Tror du myndighetene vil gi deg nok støtte til å opprettholde en akseptabel levestandard? Prosent.



På oppdrag av Fafo gjennomførte Respons analyse en lands-omfattende meningsmåling (N=1001) i perioden 14. – 21. april. Respondentene ble blant annet stilt spørsmål om forventninger til velferdsordningene og hvordan man vurderer at den norske velferdsstaten er i stand til å ivareta de svakeste gruppene under koronakrisen og i tiden framover.

Et av spørsmålene ble stilt slik: Dersom du skulle trenge økonomisk støtte fra myndighetene i løpet av 2020. Tror du myndighetene vil gi deg nok støtte til å opprettholde en akseptabel levestandard? To tredeler av de spurte svarte ja på dette spørsmålet, og litt flere menn enn kvinner svarte ja. Litt flere yngre respondenter og litt flere med høyere utdanning svarer også bekreftende. Samlet sett, er hovedbildet en fortsatt stor tiltro og oppslutning om velferdsstatens ordninger, slik det også har vært gjennom mange år. Et viktig spørsmål vil derfor være hvordan disse ordningene forvaltes også i tiden fremover.

Tror du myndighetene vil gi deg nok støtte til å opprettholde en akseptabel levestandard? Prosent.



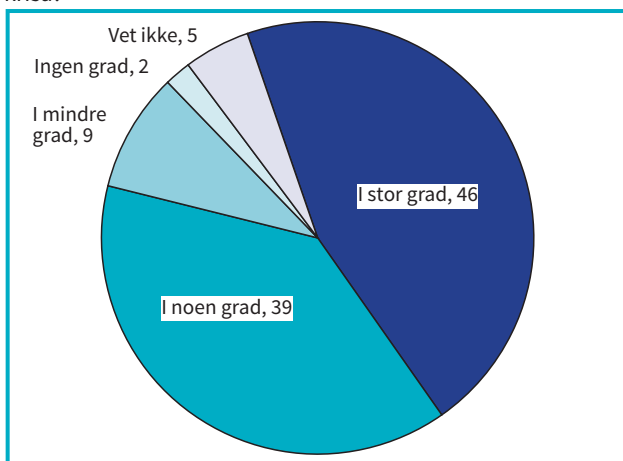
Datagrunnlaget som det her vises til, er hentet fra en telefonundersøkelse som Fafo gjennomførte i perioden 14. til 21. april. I undersøkelsen har vi kartlagt hvordan covid-19 og den påfølgende krisa har påvirket ulike sider av folks liv. Vi har stilt spørsmål om hjemmeundervisning av barn, arbeidsliv og permittering, velferdsordninger og økonomiske virkninger av krisa samt holdninger til blant annet bistand. Undersøkelsen er gjennomført over telefon og med utgangspunkt i et representativt utvalg av befolkningen over 18 år.

Ivaretagelse av særlig utsatte grupper

I det offentlig ordskiftet har det ikke manglet på bekymring for situasjonen blant flere kategorier av særlig utsatte grupper, slik som personer med alvorlige rusproblemer, barnerike familier, barnevernsbarn eller innsatte i norske fengsler. Dette kan i seg selv leses som en kvalitet ved det norske velferdssamfunnet.

I den nevnte undersøkelsen stilte vi spørsmålet: I hvilken grad mener du den norske velferdsstaten er i stand til å ivareta de svakeste gruppene i samfunnet under koronakrisa? Hele 85 prosent av de spurte oppgir enten i stor eller i noen grad på dette spørsmålet. Dette forteller oss at brorparten av de spurte mener at velferdsstaten er i stand til å ivareta de svakeste gruppene under koronakrisa. Vi finner for øvrig få forskjeller mellom hvordan ulike grupper svarer på dette spørsmålet.

I hvilken grad mener du den norske velferdsstaten er i stand til å ivareta de svakeste gruppene i samfunnet under koronakrisa?



Unge med hull i cv'en

Smitteverntiltakene har rammer ulikt. For oss som arbeider med forskning om situasjonen for særlig utsatte grupper, er det derfor av spesiell interesse å følge utviklingen og konsekvensene for de som rammes særlig hardt. En slik gruppe er unge mennesker som i lengre tid er uten arbeid eller utdanning, og med tilsvarende store «hull i cv'en». Tidligere forskning fra Fafo har vist at over 100 000 unge mennesker er såkalte NEETs, et begrep som rommer men-

nesker under 30 år og som er «Not in Employment, Education or Training». Litt over 60 000 av de om lag 100 000 «NEETerne» mottar en trygdeytelse fra NAV. Dette betyr at ca. 40 000 unge står uten noen form for registrert inntekt, eller har en registrert inntekt som er så lav at det ikke går an å leve av den. Dette var før koronakrisen. Det er ikke oppdaterte tall for hvordan dette nå ser ut. Det norske samfunnet har en stor utfordring med å forbedre jobbsjansene for unge utenfor arbeidsmarkedet med lav kompetanse. Unge mennesker som over lengre tid er utenfor utdanning og arbeid tenderer å bli værende utenfor, delvis inn og ut av tiltak og til slutt i uføretrygd.

Dette er dårlige løsninger både for personene selv og for samfunnet. NAV har i flere år forsøkt å finne metoder for å få flere unge ut av disse løpene og over i aktive ordninger, og et viktig element i dette arbeidet har vært å trekke arbeidsgivere aktivt inn i integrering i arbeidslivet. Så lenge arbeidsgivere selv har permitterte arbeidstakere, eller teller på knappene for å få hverdagen i sin virksomhet til å gå rundt, er det god grunn til å anta at arbeidsgivere vil være restriktive til å ta imot personer på arbeidsutprøving eller arbeidspraksis, slik NAV i stor grad har praktisert i senere år.

Når regelverket igjen strammes inn

I følge klassisk arbeidsmarkedsteori er det de som først blir ledige i nedgangstider som også er de som sist kommer tilbake igjen når arbeidsmarkedet bedrer deg. Det er god grunn til å anta at de som allerede sto langt utenfor det ordinære arbeidsmarkedet da de strenge smittevernstiltakene ble satt inn er de som vil ha betydelig problemer med å komme inn i faste ansettelser i tiden framover. Mange ble i Norge på rekordtid avhengige av velferdsstaten for å sikre grunnleggende inntekt og levebrød, og det ser foreløpig ut til å være en høy tillit til staten ivaretar sentrale velferdsoppgaver. Men hva skjer når regelverket igjen skal strammes inn?

Det har vært en bred politisk enighet om at det var nødvendig å åpne velferdsordningene i den helt spesielle situasjonen vi var i mars og frem til i dag. Trolig vil gjenåpningen forde en betydelig grad av ansvarlig politisk håndverk for å sikre både bred yrkesdeltagelse og fortsatt høy tillit til velferdsordningene i årene som kommer.